

human's brain' is true, the «conflict» can be directly tied up with functional cerebral hemispheric asymmetry: there is taking into account the probable correlation of both brain and language duality. On the basis of survey of neurophysiologic and neurolinguistic researches there is concluded that any speech in fact activates a whole brain, although there is observed certain (not indisputable) predominance of hemispheres work in recognition of intonation-articulation: the right hemisphere is «preferably» tuned in to intonation (and emotions) identification, and left one is «preferably» tuned in to articulation (and logic). And when we have noted such hemispheres' cooperation, we suppose that the «conflict» during synchronized transmission of statements can be caused, for example, such cases when the information which is transmitted by intonation contradicts the information which is transmitted by articulation in the same time. And, may be, the contradiction will distort a quality of hemispheres' cooperation and therefore it will directly influence on information perception.

Keywords: intonation, articulation, speech, functional hemispheric asymmetry, Rousseau, Derrida.

Гайдамачук О. В., ст. преподаватель кафедры этики, эстетики и истории культуры, Национальный технический университет «Харьковский Политехнический Институт» (Украина, Харьков), haidamachuk@gmail.com

Есть ли нейрофизиологические основания для граматологического «конфликта» интонации – артикуляции?

Исследуются нейрофизиологические основания «конфликта» интонации-артикуляции, который в свое время эволюционно очертил Ж.-Ж. Руссо, а позже деконструировал Ж. Деррида. Если придерживаются мысли, что речевая деятельность человека управляется ее головным мозгом, этот «конфликт» может быть прямо связан с функциональной асимметрией полушарий головного мозга: принимается во внимание вероятная корреляция бинарности мозга и двойственности языка. На основе обзора нейрофизиологических и нейролингвистических исследований делается вывод, что фактически любая речь задействует весь мозг, хотя и наблюдается определенное (не бесспорное) преобладание работы полушарий в распознавании интонации-артикуляции: правое полушарие «преимущественно» настроено на распознавание интонации (и эмоций), а левое «преимущественно» – на артикуляцию (и логику). И, принимая во внимание сотрудничество полушарий, допускается, что «конфликт» в синхронизированной трансляции сообщений может возникать тогда, когда, к примеру, передаваемая через интонацию информация противоречит информации, одновременно передаваемой через артикуляцию, что может ухудшать качество кооперации полушарий и поэтому будет прямо влиять на целостное восприятие информации.

Ключевые слова: интонация, артикуляция, речь, функциональная асимметрия полушарий, Руссо, Деррида.

* * *

УДК 130.2(045)

Кравченко О. І., аспірантка, Національний авіаційний університет (Україна, Київ), klimeshka@bigmir.net

СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ І ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МІСТА В ІНДУСТРІАЛЬНУ ЕПОХУ

Розглянуто секуляризацію як звільнення від церковного впливу та релігійної ідеології на матеріальну і духовну культуру міста в індустріальну епоху. Досліджено зміни, які відбулися в індустріальну епоху в економіці та суспільстві й бутті людини на прикладі Києва. Висвітлена мета діяльності громадських організацій в індустріальну епоху. Уточнено поняття «секуляризація», «матеріальна і духовна культура міста». Вивчено процес втрати релігійного впливу на різні сфери суспільного життя. Показано, як розвивалась матеріальна культура у великих містах України. Визначено, якими досягненнями в галузі освіти і науки, мистецтва характеризується духовна культура міста. Встановлено, що релігія втрачає своє право на домінування в матеріальній і духовній культурі міста, внаслідок цього можливим стає вільний розвиток усіх галузей економіки, відбувається перегляд цінностей і норм життя.

Ключові слова: секуляризація, індустріальна епоха, матеріальна і духовна культура міста.

Матеріальна і духовна культура в історії людства постає суттєвим засобом залучення індивіда до різних сфер суспільного життя. Тому усвідомлення сутності їх функціонування та реалізації в житті суспільства становить окрему культурно-філософську проблему. Це пояснюється тими трансформаціями, які відбуваються в цих культурах під впливом змін у самому суспільстві.

Однією з таких помітних змін є процес секуляризації. В Середньовіччі цей процес означав повернення монастирських або церковних земель в державну власність. В індустріальну епоху секуляризація – це складний процес звільнення різних сфер культури від релігійної влади. Якщо говорити про духовну культуру, то під секуляризацією розуміється більше, ніж соціальний процес, вона впливає на культурне життя суспільства, зменшується релігійна тематика в літературі, мистецтві, філософії, науці. Суспільство породжує все більше індивідів, які не користуються релігійними ідеями.

Науково-технічна революція призвела до того, що в містах виникає «криза довіри» до релігії. Поряд з різними формами релігійного світогляду формується і розвивається секуляризований світогляд. Це означає, що головною цінністю для людини є сама людина, незалежно від релігійних вподобань. Релігія перетворюється в одну з сфер життя суспільства, тоді як раніше вона була об'єднуючою його силою. Тепер вона стоїть в одному ряду з філософією, наукою, мистецтвом. Наука не виключає релігію, але вона позбавляє її значення в якості пояснення буття, знецінює притаманний їй спосіб плування і цінність релігійної картини світу.

Матеріальна культура міста теж пройшла етап секуляризації. В архітектурі та мистецтві зменшився вплив релігійних тенденцій. Все менше втілюється в життя міських жителів божественна символіка. Містяни відвідують церкви не тільки з релігійних вподобань, а й все більше використовують їх як світські заходи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку України постає необхідність уточнення поняття «секуляризація».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення досліджуваної проблеми і на які спирається автор. Український філософ С. Л. Йосипенко розглядає секуляризацію як теолого-політичну проблему в ранньомодерній духовній культурі, трактуючи її як «вихід з компетенції Церкви та зміну характеру окремих царин життя людини, окремих соціальних інститутів чи суспільства в цілому – з релігійного на світський» [1, с. 114]. Англійській соціолог Е. Гідденс досліджує секуляризацію як процес втрати релігійного впливу на різні сфери суспільного життя, наголошуючи: «...хоча вплив релігії однозначно зменшився, вона, звісно, не перебуває на грані зникнення і продовжує об'єднувати так само, як і розмежовувати людей у сучасному світі» [2, р. 582].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проте станом на сьогодні малодослідженим залишається питання секуляризації матеріальної і духовної культури міста в індустріальну епоху.

Мета статті – розглянути термін «секуляризація» (від франц. secularisation, від лат. saecularis – мирський, світський) як звільнення від церковного впливу та релігійної ідеології на матеріальну і духовну культуру міста в індустріальну епоху, оскільки саме в цей період релігія втрачає першочергове право на пояснення дійсності, не становить єдиного джерела цінностей, ідеалів і норм життя.

Індустріальна епоха («перша глобалізація», ліберальна епоха, Bella Epoque) є часом домінування промислового виробництва. Часовий період індустріальної епохи тривав

від XIX «залізного» століття, охопив початок XX століття, доки його змінила постіндустріальна епоха з переважно сервісним сектором економіки. В Україні індустріальну епоху характеризують: 1) як ринкову економіку індустріального капіталізму (на більшій частині України – закінчився після революції 1917 року, оскільки часи НЕПу були нетривалими, а в західній частині України – після 1939 року, коли відбулося її входження до складу СРСР та УРСР) і 2) як планову економіку індустріального соціалізму. Глобалізація перетворила великі міста України – Львів, Київ, Харків та Одесу – на фінансові центри з регіональними ринками цінних паперів.

Сучасний український філософ В. А. Малахов визначає поняття «культура» таким чином: «спілкування з високими цінностями, діалог, почуття спорідненості, гармонія з навколишнім світом – відмова від суб'єктивного «своєцентризму» [3, с. 40].

Матеріальна культура міста в індустріальну епоху охоплює всі матеріальні цінності (засоби виробництва, матеріальні блага), створені народом у даний період.

Основні міські центри України – Київ, Львів, Харків, Одеса – стали осередками економічних реформ. Повсюдно поширена в Україні ярмаркова торгівля (Київ уславився контрактними ярмарками) з 1870-х років занепадає і відходить у минуле разом із самостійним аматорським виробництвом, громадами внаслідок перетворення умов транспортування та обміну. Капіталізм, на думку М. І. Тугана–Барановського, несе нові, «більш культурні, сучасні форми торгівлі» [4, с. 324]. У 1890-ті роки на сході України спостерігається приплив іноземного капіталу до 90% у гірничозаводську промисловість. На заході України, у Галичині, збільшується обсяг видобутку нафти, внаслідок чого у Львові відкриваються акціонерні товариства, створюється понад 50 нафтових компаній

з іноземним капіталом (австрійським, англійським, французьким). У великих містах розширюється фінансова інфраструктура (банки, біржі, небанківські фінансові організації). Найбільші міста України істотно змінилися, вони нагадували європейські столиці: на центральних вулицях Києва та Львова гостинно відкрили двері дорогі магазини і ресторани, почалося спорудження багатоповерхових будинків, у Харкові, навколо центральної площі, тривало будівництво багатоповерхівок банків і ділових установ. Одеса за ритмом життя і діловою активністю нагадувала американське місто.

У 1913 р. створення транспортної мережі залізниць було в основному завершено. Залізниця поєднала міста в єдиний економічний простір, що привело до розвитку промислового капіталізму (київський цукор, харківська вовна, одеські імпортовані товари транспортувалися до Москви, Польщі та Австрії). Галицька залізниця сполучала Львів з Чернівцями, що на Буковині. На початку XX століття повністю виявилася спеціалізація великих міст України: Київ – «столиця цукру» на перехресті торговельних шляхів, фінансовий центр, підтримуваний високоприбутковими цукровими заводами, Львів – торговельне місто, центр Галичини з розгалуженими польською, австрійською, чеською бізнес-мережами, Харків – «столиця вугілля та металу», промисловий центр із заводами-гігантами, Одеса – «південна столиця», стала відомою завдяки експорту зерна, портове місто, яке підтримувало ділові зв'язки з європейськими столицями через впливові грецьку та єврейську діаспори.

Найкраще розглянути матеріальну культуру міста на прикладі Києва. На той час у давньому місті не було великих промислових підприємств, тому Київ скоріше можна було назвати торговельним, ніж промисловим містом (табл. 1).

Таблиця 1

Зміни, які відбулися в індустріальну епоху в економіці та суспільстві й бутті людини (на прикладі Києва)

№ пор.	Зміни в економіці та суспільстві	Зміни в бутті людини ¹
1	Граф Олексій Бобринський і торговий дім «Брати Яхненки і Смирненки» одержали за короткий час значні прибутки, що спричинило «цукровий бум» на контрактних ярмарках, основний акцент робиться на прибуткове виробництво цукру та його експорт	Бере участь в обговоренні вигідності цукрових заводів на контрактних ярмарках, у театрах, салонах. Вкладає власний капітал у прибуткову справу
2	Під впливом глобалізації та дією європейських правил ведення бізнесу пайові товариства перетворюються на акціонерні: «Товариство для приготування в Києві штучних мінеральних вод», «Акціонерне товариство пароплавства на Дніпрі та його притоках», «Пивоварне товариство»	Вкладає власні заощадження в цінні папери
3	Відкривається Київська біржа (1910), спекуляція цінними паперами набуває масового характеру	Незважаючи на вік (молодий чи статечний), бере участь у грі на біржі: грає на <i>a la hausse</i> (на підвищення) і <i>a la baisse</i> (на зниження), нехтуючи ризиками
4	Починають працювати небанківські фінансові установи: Київська міська ощадна каса (1863), Київське міське товариство взаємного кредиту (1868), які надають допомогу людям з невеликими доходами для кредитування житлового будівництва	Бере позики на господарські цілі
5	Набувають популярності заклади громадського харчування: «Кондитерська Семадені», ресторан «Північний»	Відвідує кав'ярню, знаючи, що це місце зустрічі біржових ділків, які щодня там підраховують прибутки і збитки. Відвідує ресторан, хоча може не бути адвокатом чи цукрозаводчиком, які обрали цей заклад для ділових перемовин
6	Відкривається мережа кондитерських магазинів «Товариства Деміївської фабрики парового шоколаду і цукерок»	Відвідує магазини і купує товари не лише на свята, а й у будні

¹ Загальний спосіб існування людини.

Громадські організації в індустріальну епоху

Місто	Назва організації	Мета діяльності
Львів	Громадське товариство «Просвіта» (1868), очолюване А. Вахняниним	Поширення освіти серед народу, підвищення його культурного рівня, формування національної свідомості
	Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка, на чолі з М. Грушевським (1873)	Видання наукових збірників, вісників
Київ	Громадсько-просвітницька організація «Київська громада» (1859), заснована студентами Київського університету Св. Володимира	Створення недільних шкіл з українською мовою навчання, видання підручників, збирання фольклору, пропагування історії та етнографії України

Духовна (дух походить від лат. spiritus – подув, подих, що означає здатність людини до діяльності, яка ґрунтується на свідомості й волі) культура міста в індустріальну епоху характеризується досягненнями в галузі освіти і науки, мистецтва.

У великих містах України засновуються громадські організації (табл. 2).

Освітні установи початкової освіти, перетворені на народні училища (1864), хоча і мали у розкладі занять обов'язковий предмет «Закон Божий», але набули світського характеру навчання.

Спостерігалися позитивні зрушення у галузі вищої освіти: відкрито Новоросійський університет (1865) в Одесі, профільні інститути – ветеринарний (1873) і технологічний (1885) в Харкові, медичний для жінок (1907), комерційний (1908) в Києві.

Відкриваються драматичні театри: у Львові – український театр «Руська бесіда» (1864), очолив О. Бачинський, у Харкові – «Молодий театр» (пізніше набув назви «Березиль») Леся Курбаса і Миколи Куліша. Засновуються також музично-драматичні театри (М. Лисенко, М. Садовський, м. Київ) та оперні театри у Львові, Києві, Одесі. З назв українських опер – «Запорожець за Дунаєм», «Різдвяна ніч», «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Катерина» – видно значне обмеження церковного впливу на мистецтво.

Архітектурна забудова українських міст слідує відецькому ренесансу, найкращими зразками є оперні театри Києва, Львова та Одеси. Наприкінці XIX – початку XX століття будівництво ведеться у стилі «модерн», типовими рисами якого стають використання нових будівельних матеріалів (бетону, скла, литого заліза) для оздоблення будівлі, гра ламаних і гнучких ліній. Зразками цього стилю є залізничний вокзал, торговельно-промислова палата і готель «Жорж» (архітектор І. Левинський) у Львові, будинок «з химерами» (архітектор В. Городецький), Бесарабський критий ринок (архітектор Г. Гай), станція вокзалу Київ-товарний (архітектор І. Мороз) у Києві. Відродження українського архітектурного стилю відбувається на початку XX століття (житлові будинки П. Альошина у Києві).

Українська скульптура індустріальної епохи виконана у стилі «класицизму»: погруддя М. Кропивницького (скульптор Ф. Балавенський) у Харкові, скульптура «Гончар» у промисловому музеї (скульптор Г. Кузнецов) у Львові, пам'ятник княгині Ользі (скульптор І. Кавалерідзе) в Києві.

Зростанню талановитих малярів сприяло заснування художніх студій для молоді О. Мурашка, майстра кольору, кращого портретиста, (1868) у Києві та С. Новаківського, живописця і графіка, який застосовував динамічну лінію та експресію кольору, (1923) у Львові. Художньо-промислове училище було відкрито у Харкові (1912).

Розвиток духовної культури в індустріальну епоху був можливий завдяки меценатам та колекціонуванню мистецьких творів родинами Тарновських, Бродських та Смирєнків, які потім поповнили музеї. Так, основна колекція Харківського краєзнавчого музею надійшла від художника С. Васильківського. Приватні зібрання історичних і культурних цінностей потребували створення музеїв, насамперед історико-краєзнавчих, тому були відкриті музейні заклади в Одесі (1825), старожитностей при Київському університеті (1835), історичний у Львові (1893). Створювались і відкривались клубні та бібліотечні заклади, при яких працювали читальні, лекційні, концертні та виставкові зали, що сприяло народній освіті, ознайомленню з досягненнями культури. Художнє життя стало багатшим, різноманітнішим і набагато складнішим. Розширювалась сфера художньої творчості, з'являлись нові театри, ансамблі, господарські об'єднання, що давало змогу виявити потенційні таланти і реалізувати їхні можливості у сфері культури. Збільшувалося уявлення про світову культуру, збагачувався взаємобмін і взаємовплив культур. Набули прав чимало цивілізованих форм культурного обміну [5].

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок. В індустріальну епоху відбувається секуляризація матеріальної і духовної культури міста. Секуляризація являє собою звільнення від церковного впливу та ідеології на матеріальну і духовну культуру міста. Містяни в індустріальну епоху докорінно змінюють спосіб життя: вкладають свої заощадження в цінні папери, користуються послугами банків, нарівні з іноземними інвесторами стають рушійною силою в процесі модернізації міст.

Релігія втрачає своє право на домінування в матеріальній і духовній культурі міста, внаслідок цього можливим стає вільний розвиток усіх галузей економіки, відбувається перегляд цінностей і норм життя.

Подальшого дослідження потребує секуляризація моральної культури міста в індустріальну епоху.

Список використаних джерел

1. Йосипенко С. Л. Теолого-політична проблема в ранньомодерній духовній культурі. Стаття друга: секуляризація / С. Л. Йосипенко // Мультиверсум. – 2006. – №58. – С.114–123.
2. Giddens A. Sociology / A. Giddens. – Cambridge: Polity Press, 2006. – 1094 p.
3. Малахов В. А. Право бути собою: збірка розвідок та есеїв / В. А. Малахов. – К.: Дух і літера, 2008. – 336 с.
4. Туган-Барановский М. И. Избранное. Русская фабрика в прошлом и настоящем: историческое развитие русской фабрики в XIX веке: историко-экономическое исследование / М. И. Туган-Барановский. – М.: Наука, 1997. – 753 с.
5. Крымский С. Б. Наш разговор длиною в жизнь (Цикл интервью Т. А. Чайки) / С. Б. Крымский, Т. А. Чайка. – К.: Изд. Дом Д. Бураго, 2012. – 436 с.

References

1. Yosypenko S. L. Teologo-politychna problema v rann'omoderniy dukhovniy kul'turi. Stattiya druh: sekulyaryzatsiya / S. L. Yosypenko // Mul'tyversum. – 2006. – №58. – S.114–123.
2. Giddens A. Sociology / A. Giddens. – Cambridge: Polity Press, 2006. – 1094 p.
3. Malakhov V. A. Pravo buti soboyu: zbirka rozvidok ta eseyiv / V. A. Malakhov. – К.: Dukh i litera, 2008. – 336 s.
4. Tugan-Baranovskij M. I. Izbrannoe. Russkaja fabrika v proshlom i nastojashem: istoricheskoe razvitie russkoj fabрики v XIX veke: istoriko-jekonomicheskoe issledovanie / M. I. Tugan-Baranovskij. – М.: Nauka, 1997. – 753 s.
5. Krymskij S. B. Nash razgovor dlinnoju v zhizn' (Cikl interv'ju T. A. Chajki) / S. B. Krymskij, T. A. Chajka. – К.: Izd. Dom D. Burago, 2012. – 436 s.

Kravchenko O. I., postgraduate student, National Aviation University (Ukraine, Kyiv), klimeshka@bigmir.net

Secularization of material and spiritual culture of city in industrial epoch

In the article secularization as release is considered from church influence and religious ideology on the material and spiritual culture of city in an industrial epoch. Changes that took place in an industrial epoch in an economy and society and existence of man on the example of Kyiv are investigational. The lighted up aim of activity of public organizations is in an industrial epoch. A concepts «secularization», «material and spiritual culture of city» is specified. The process of loss of influence religion is studied on the different spheres of public life. It is shown, as a material culture developed in the metropolises of Ukraine. Certainly, what achievements the spiritual culture of city is characterized in industry of education and science, art. It is set that religion loses the right on prevailing in the material and spiritual culture of city, hereupon free development of all industries of economy becomes possible, there is a revision of values and norms of life.

Keywords: secularization, industrial epoch, material and spiritual culture of city.

Кравченко О. И., аспирантка, Национальный авиационный университет (Украина, Киев), klimeshka@bigmir.net

Секуляризация материальной и духовной культуры города в индустриальную эпоху

Рассмотрена секуляризация как освобождение от церковного влияния и религиозной идеологии на материальную и духовную культуру города в индустриальную эпоху. Исследованы изменения, которые произошли в индустриальную эпоху в экономике, обществе и бытии человека на примере Киева. Освещена цель деятельности общественных организаций в индустриальную эпоху. Уточнено понятие «секуляризация», «материальная и духовная культура города». Изучен процесс потери религией воздействия на различные сферы общественной жизни. Показано, как развивалась материальная культура в крупных городах Украины. Определено, какими достижениями в области образования и науки, искусства характеризуется духовная культура города. Установлено, что религия теряет свое право на доминирование в материальной и духовной культуре города, вследствие этого возможным становится свободное развитие всех отраслей экономики, происходит пересмотр ценностей и норм жизни.

Ключевые слова: секуляризация, индустриальная эпоха, материальная и духовная культура города.

***

УДК 327.461

Кузьоменська Л. Г.,
аспірантка, Інститут вищої освіти НАПН України
(Україна, Київ), lepan@ukr.net

Розуміння як соціокультурний феномен

Розуміння посідає особливе місце в життєдіяльності людини: воно слугує універсальним способом освоєння людиною навколишньої природної і соціальної дійсності, методом самопізнання і проникнення у внутрішній світ іншого індивіда. Це особлива форма пізнання і кінцева мета пізнавальної діяльності, яка є продуктом соціокультурних практик.

Ключові слова: розуміння, інформаційна картина світу, комунікативний простір, причинно-наслідкові зв'язки, світогляд, життєдіяльність, соціокультурна дійсність.

Проблема розуміння розглядається насамперед у контексті гуманітарних наук цілком об'єктивно й закономірно, оскільки саме гуманітарною гносеологією проблема розуміння найбільш запитана. До того ж

останнім часом актуалізується аспект всезагальної гуманітаризації наук, у контексті якого розуміння постає однією з ключових загальнометодологічних і онтологічно-гносеологічних дослідницьких аспектів.

Особливість проблеми розуміння – в її універсальності, котра полягає в тому, що розумінням просякнуті всі сфери людської діяльності, тому ця проблема відкрита для принципово нових способів розв'язання. Динаміка змін, що відбуваються в сучасному науковому пізнанні, слугує основою для аналізу ролі, місця й специфіки процедури розуміння як у гуманітарних, так і в природничих науках [1, с. 37].

Інтерес філософії до проблематики розуміння пов'язаний, зокрема, з тим, що дослідження природи і функціонального покликання мови, різних аспектів історичного і соціального буття людини, а також глибинної взаємодії дисциплін набуває все більш виразного філософського значення. Герменевтика – наука про розуміння, має чітко виражений філософський зміст. Вона є самосвідомістю розуміння, а оскільки розуміння – спосіб буття людини в культурі, то герменевтика виявляється ще й самосвідомістю культури в принциповому сенсі цього словосполучення.

Аспекти розуміння перебувають у тісному взаємозв'язку тих філософських проблем, розв'язання яких є складним теоретичним і методологічним завданням. Праці, присвячені проблемі розуміння, доволі багатоманітні за своїми смисловими аспектами. Вони є не лише аспектами розгляду, а й категоріальним апаратом та методами дослідження. Однак за багатоманітністю точок зору на проблему не проглядається її цілісного і всебічного розв'язання. Міждисциплінарний характер проблематики породжує труднощі аналізу. Орієнтованість дослідницьких зусиль зумовлена характером пріоритетних завдань і застосуванням категоріальним апаратом. Ти не менше, накопичений матеріал дозволяє вийти на нові дослідницькі рубежі [2, с. 54].

Для дослідження феномену розуміння найбільш ефективними є методи філософської рефлексії, логічного і феноменологічного аналізу, герменевтики, принципи аргументації. Цілоком слушним виявиться категоріальний апарат і методологічні підходи, вироблені в концепціях Р. Декарта, І. Канта, Г. Гегеля, В. Дільтея, Ф. Шлейєрмахера, В. Гумбольдта, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Г. Гадамера, Ю. Габермаса, К. Поппера, Т. Куна, Л. Вітгенштейна, М. Бахтіна, Г. Біблера, С. Швірьова, Л. Мікешіної, В. Стьопіна, В. Ільїна, П. Гайденка та інших.

Феномен розуміння є предметом дослідження багатьох філософських праць. Серед зарубіжних досліджень можна виокремити праці Р. Барта, Е. Бетті, Г. Гадамера, Ж. Дерріди, В. Дільтея, П. Рікера, Г. Ріккєрта, Ю. Габермаса, Ф. Шлейєрмахера. На різноманітні аспекти проблеми розуміння звертали дослідники увагу К.–О. Апель, П. Бергер, Е. Гуссерль, М. Полані, М. Шелер.

На пострадянському просторі ґрунтовну дослідницьку роботу щодо проблеми розуміння здійснили Н. Автономова, В. Андрущенко, М. Бахтін, П. Гайденко, С. Кримський, В. Кремень, М. Култаєва, В. Малахов, М. Мамардашвілі, М. Михальченко, Л. Мікешіна, М. Попович, Г. Рузавін та інші.

У сфері герменевтичних досліджень розуміння визначають здебільшого як інтерпретацію або тлумачення якогось тексту, виявлення або реконструкцію його дійсних